

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Δ. ΜΟΥΚΑΝΟΥ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΜΜΩΝΙΟ ΤΟΝ ΕΡΜΕΙΑ

ΑΝΑΤΥΠΟ
Ἐκ τῶν Τόμων
ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1985

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
GREEK PHILOSOPHICAL SOCIETY

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

LANGUAGE AND REALITY
IN GREEK PHILOSOPHY

ATHENS 1985

ΑΘΗΝΑ 1985

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΟΥ Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΟΥ ΟΡΓΑΝΩΣΕ
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΤΟΝ ΜΑΪΟΝ ΤΟΥ 1984**

**PAPERS
READ AT THE SECOND INTERNATIONAL PHILOSOPHY SYMPOSIUM
ORGANISED BY THE
GREEK PHILOSOPHICAL SOCIETY
MAY 1984**

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Δρ Δημήτριος Δ. Μούκανος

Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΜΜΩΝΙΟ ΤΟΝ ΕΡΜΕΙΑ

Ὁ Ἀμμώνιος ὁ Ἑρμείας ἂν καὶ μαθητὴς τοῦ Πρόκλου εἶναι φιλόσοφος περιπατητικός. Ζεῖ στίς ἀρχές τοῦ βου μ.Χ. αἰώνα. Τό ὄνομά του εἶναι ἰσάξιο μέ τό ὄνομα τοῦ Δαμασκίου, τοῦ Συμπλικίου, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ Ὀλυμπιοδώρου καί τοῦ Ἰ. Φιλοπόνου. Ἐγραψε ὑπόμνημα στό *Περί ἑρμηνείας* τοῦ Ἀριστοτέλη, τό ὁποῖο ἐξέδωκε ὁ Α. Busse¹. Στό ὑπόμνημά του ὁ Ἀμμώνιος ὁ Ἑρμείας ἀναφέρεται στό πρόβλημα τῆς σχέσης ὀνομάτων καί πραγμάτων. Τό πρόβλημα αὐτό εἶναι ἐνδιαφέρον, γιατί συνδέεται μέ τό πρόβλημα τῆς γένεσης τῆς γλώσσας. Ὅλες οἱ συναφεῖς πρός τή γένεση τῆς γλώσσας φιλοσοφικές θεωρίες μποροῦν νά ἀναχθοῦν στίς ἀντιθέσεις ἐκεῖνες, πού ἤδη συζητήθηκαν στόν *Κρατύλο* τοῦ Πλάτωνα, δηλ. στήν ἐπιστημονική διαμάχη περί τοῦ ἐάν ἡ γλώσσα προῆλθε φύσει ἢ θέσει, ἐάν δηλ. εἶναι προϊόν φυσικῆς γένεσης καί ἐξέλιξης ἢ αὐθαίρετης ἀνθρώπινης ἐπινόησης – αὐτοί εἶναι οἱ δύο πόλοι γύρω ἀπό τοῦς ὁποίους στρέφονται κατά βάθος καί οἱ σχετικές συζητήσεις τοῦ Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμεία.

Στόχος τῆς ἀνακοίνωσής μου εἶναι νά δείξω ὄχι μόνο τό ποσοστό ἐπίδρασης τῶν ἀπόψεων τοῦ Πλάτωνα στόν Ἀμμώνιο, ὅσον ἀφορᾷ τό προκείμενο ἐρώτημα, ἀλλά καί νά ἐπισημάνω στό στοχασμό τοῦ Ἀμμωνίου καί ἄλλες ἐπιδράσεις – ἂν ὑπάρχουν – στό πρόβλημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ, εἴτε προέρχονται ἀπό τήν παράταξη Κρατύλου-Πυθαγορείων-Ἐπίκουρου-Στωϊκῶν εἴτε ἀπό τήν ἀντίθετη παράταξη Ἑρμογένη-Σοφιστῶν-Δημοκρίτου-Ἀριστοτέλη. Ὁ ἀπώτερος στόχος τῆς ἀνακοίνωσης εἶναι νά δείξει ὅτι κάτι ἔχει ἐπιβιώσει ἀπό τή μαγική πρωτόγονη ἀντίληψη περί ὀνομάτων (τό ὄνομα ἐνός ἀντικειμένου συνιστᾷ καί τό ἴδιο τό ἀντικείμενο) ὄχι μόνο σέ ἐκείνη τήν ἀρχαία ἑλληνική φιλοσοφική θεωρία πού δέχεται ὅτι τά πράγματα καί τά ὀνόματά τους εἶναι σύμφυτα, ὑπάρχει δηλ. ἐσωτερική σχέση τῶν ὀνομάτων πρός τά πράγματα, ἀλλά καί στόν Ἀμμώνιο, ὁ ὁποῖος μέσα στό περιβάλλον τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ δέχεται, ὅπως θά δοῦμε, κάποιο εἶδος μαγείας τοῦ ὀνόματος. Ἀντίθετα στόν Ἀριστοτέλη κορυφώνεται ἡ διαφορετική θεώρηση, σύμφωνα μέ τήν ὁποία τά ὀνόματα δέν εἶναι φύσει ἀλλά κατά συνθήκην². Ἐτσι ἀνάμεσα στόν ἐπιστημονικό στοχασμό τοῦ Ἀριστοτέλη, πού ἀποδεσμεύθηκε ἀπό τό στάδιο τῆς μαγείας καί ἀπέκτησε αὐτοτέλεια, καί τή μαγική τεχνική ὑφίσταται ἔκτοτε βασική διαφορά. Γιά τήν ὀρθότητα ὁμοίως τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀποψης σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τόν Ἀριστοτέλη ὁ Ἀμμώνιος διατυπώ-

Ε. ΔΕΛΤΟΣ 197.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

νει κάποιες επιφυλάξεις και αντιρρήσεις, μολονότι γνωρίζει πολύ καλά τή διαφορετική θεώρηση του Ἀριστοτέλη, διότι δείχνει στό ὑπόμνημά του ὅτι ὑπάρχει καί στόν Ἀριστοτέλη κάποιο εἶδος μαγικῆς ἀντίληψης γιά τά ὀνόματα, τήν ὁποία ἀντίληψη ἀσφαλῶς θά παρέλαβε ὁ Ἀριστοτέλης ἀπό τόν Πλάτωνα. Ἀξίζει λοιπόν στήν ἀνακοίνωσή μας αὐτή νά δοῦμε, πῶς παρουσιάζεται ἀπό τόν Ἀμμώνιο τό πρόβλημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ.

Οἱ ἀναπτύξεις μου θά συγκεντρωθοῦν σέ δύο πλέγματα προβλημάτων, στά ὁποῖα ἀναφέρονται οἱ λεπτόλογοι ὑπομνηματισμοί τοῦ Ἀμμωνίου. Ἐνα πλέγμα προβλημάτων πού ἀναπτύσσει ὁ Ἀμμώνιος συγκροτεῖ ἡ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλη γιά τά ὀνόματα ἐν ἀναφορᾷ πρός τά νοήματα ἀπό τήν ὀπτική γωνία τοῦ φύσει καί τοῦ θεῶσι. Ἐνα ἄλλο πλέγμα προβλημάτων πού ἀναπτύσσεται ἀπό τόν Ἀμμώνιο ἀφορᾷ τίς ἀπόψεις τοῦ Ἡρακλειτείου Κρατύλου, τοῦ Ἐρμογένη καί τοῦς προβληματισμούς τοῦ Πλάτωνα ἐπί τοῦ προβλήματος, ἐάν ὑφίσταται ἢ ὄχι γιά κάθε πρᾶγμα οἰκεῖο ἢ προσῆκον ὄνομα ἐκ φύσεως φυτευμένο. Μέ τοῦς ὑπομνηματισμούς του προσπαθεῖ ὁ Ἀμμώνιος πρῶτον νά κερδίσει μιά δική του ἀποψη ἐπί τοῦ θέματος ἐναρμονίζοντας τήν ἀποψη τοῦ Ἀριστοτέλη μέ αὐτή τοῦ Πλάτωνα καί θέλοντας νά δείξει τή συμφωνία τῶν φιλοσόφων στό θέμα αὐτό. Ἄλλωστε, αὐτό ἐξηγεῖται, διότι, ὅπως εἶπαμε καί στήν ἀρχή, ὁ Ἀμμώνιος εἶναι καί μαθητής τοῦ Πρόκλου καί φιλόσοφος περιπατητικός, δηλ. καί πλατωνικός καί ἀριστοτελικός. Δεύτερον, μέ τήν ἐναρμόνιση τῆς ἀποψης τοῦ Ἀριστοτέλη πρός αὐτή τοῦ Πλάτωνα ἀποδέχεται ὁ Ἀμμώνιος κάποιο εἶδος μαγείας τοῦ ὀνόματος, ἀντίληψη πού ἐπεβίωσε ὡς ὀρθή στό δικό του χῶρο, στό χῶρο τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ, συγκεκριμένα στή φιλοσοφία τῆς γλώσσας τοῦ διδασκάλου του Πρόκλου ἀλλά καί ἄλλων Νεοπλατωνικῶν.

Ὁ Ἀμμώνιος προσεγγίζει τά δύο πλέγματα προβλημάτων, πού ἐμνημονεύσαμε παραπάνω, μέ μιά οὐσιώδη διάκριση πού κάνει ἀνάμεσα στό *ὁμοίωμα* καί τό *σύμβολον* ἢ *σημεῖον*. Τό *ὁμοίωμα* κατά τόν Ἀμμώνιο τείνει καί θέλει νά ἀπεικονίσει κατά τό δυνατόν τήν ἴδια τή φύση τοῦ πράγματος καί ἔνα τέτοιο *ὁμοίωμα* ἐμεῖς δέν ἔχουμε τή δυνατότητα νά τό μεταπλάσουμε· π.χ. λέγει ὁ Ἀμμώνιος, ἂν τό *ὁμοίωμα* τοῦ Σωκράτη, πού ἔχει σχεδιασθεῖ στήν εἰκόνα, δέν θά εἶχε τό *φαλακρόν* καί τό *σιμόν* καί τό *ἐξόφθαλμον*, δέν θά λεγόταν κᾶν πλέον *ὁμοίωμα*. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά τό *σύμβολον* πού ὀνομάζεται καί *σημεῖον* εἶναι δημιούργημα τῆς δικῆς μας ἐπίνοιας. Π.χ., λέγει ὁ Ἀμμώνιος, σύμβολο τοῦ πότε θά ἀρχίσει ὁ πόλεμος μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἀπήχηση τῆς σάλπιγγας ἢ ἡ ρίψη τῆς λαμπάδας ἢ ἡ ἀνάταση τοῦ δόρατος ἢ ἡ ρίψη ἑνός βέλους ἢ μύρια ἄλλα³.

Ἀναφερόμενος ὁ Ἀμμώνιος στό ἀριστοτελικό πλέγμα προβλημάτων ἐρμηνεύει στό ὑπόμνημά του στήν ἀρχή τοῦ κεφ. 1 τοῦ *Περί ἐρμηνείας* τήν ἀριστοτελική διάκριση σέ πράγματα, νοήματα, φωνές καί γράμματα, ἢ ὁποῖα εἶναι ἐδῶ τεθειμένη καί ἀξιολογημένη ἀπό τόν Ἀμμώνιο ἱεραρχικά (στήν πρώτη τάξη τά πράγματα, στή δεύτερη τά νοήματα, στή τρίτη οἱ φωνές καί στήν τελευταία τά γράμματα). Κατά τόν Ἀμμώνιο ὁ Ἀριστοτέλης ὀρίζει μόνον τά νοήματα ὡς ὁμοιώματα καί εἰκόνες τῶν πραγμάτων μέσα στήν ψυχή, τά ὁποῖα νοήματα ἔχουν ὡς στόχο νά ἐννοήσουν τά πράγματα μέ τή διαδικασία τῆς

καταλληλότητάς τους πρὸς τὰ πράγματα, τῆς ἐφαρμογῆς ἢ τοῦ ταιριάσματος μὲ αὐτά, ἐνῶ τίς φωνές ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, πού ἐξαγγέλουν καὶ σημαίνουν τὰ νοήματα, δέν τίς ὀρίζει ὡς ὁμοιώματα τῶν νοημάτων ἀλλ' ὡς σύμβολα καὶ σημεῖα, τὰ δὲ γράμματα ὡς σύμβολα καὶ σημεῖα τῶν φωνῶν. Ἀπὸ τὰ παραπάνω τέσσερα, τὰ πράγματα καὶ τὰ νοήματα ὑφίστανται κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη φύσει, ἐνῶ οἱ φωνές καὶ τὰ γράμματα ὑφίστανται θέσει. Τὸ παράδειγμα πού προσκομίζει ὁ Ἀμμώνιος, γιὰ νὰ στηρίξει τὴν ἀριστοτελική αὐτὴ τοποθέτηση, λέγει ὅτι, παντοῦ καὶ γιὰ ὅλους τὸ εἶδος καὶ τὸ νόημα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἵππου, τοῦ λέοντος, τοῦ λίθου καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων τοῦ καθενός χωριστά εἶναι τὸ ἴδιο καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπινοήσουμε διαφορετικά νοήματα γιὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἐνῶ διαφορετικὲς φωνές (λέξεις) καὶ διαφορετικὸς γραμματικὸς τύπος χρησιμοποιοῦν οἱ Ἕλληνες, οἱ Φοίνικες, οἱ Αἰγύπτιοι κ.λ.π., γιὰ νὰ ἐκφράσουν καὶ ὀνομάσουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ τὸ ἴδιο νόημα, τὸ ὁποῖο ἔχει λογικὴ ἀναγκαιότητα⁴. Ἐπομένως, νοήματα καὶ λέξεις στὸν Ἀριστοτέλη δέν ταυτίζονται, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα εἶναι συμβατικὴ, ὄργανο ἐκφρασης, σύμβολο καὶ φορέας τῶν νοημάτων καὶ τῆς διατήρησης αὐτῶν.

Ἀναλύοντας καὶ ἐρμηνεύοντας ὁ Ἀμμώνιος τὸ πλατωνικὸ πλέγμα προβλημάτων ἀρχίζει ἀπὸ τὴ θεωρία τοῦ Κρατύλου καὶ ἐπισημαίνει ὅτι ἡ θεωρία αὐτὴ ἐμπερικλείει τρεῖς ἐπὶ μέρους ἀπόψεις οἰκειῆς μεταξὺ τους: (1) τὰ ὀνόματα εἶναι δημιουργήματα ἢ ἀποτελέσματα τῆς φύσης πλασμένα κατὰ τρόπο οἰκεῖο πρὸς τὴ φύση τοῦ κάθε πράγματος. (2) τὰ ὀνόματα εἶναι ὁμοιώματα τῆς φύσης τῶν ὀνομαζομένων πραγμάτων. (3) τὰ ὀνόματα εἶναι ἐκ φύσεως μιμήματα τῆς φύσης τῶν πραγμάτων, δηλ. οἱ φθόγγοι-γράμματα τῶν ὀνομάτων εἶναι προϊόν ἀπομίμησης φυσικῶν φθόγγων. Εἶναι φανερό ὅτι καὶ οἱ τρεῖς παραπάνω ἐπὶ μέρους ἀπόψεις τοῦ Κρατύλου συγγενεῦουν πάρα πολὺ μεταξὺ τους καὶ εἶναι συνιστώσες τῆς θεωρίας τῆς φυσικῆς γένεσης τῆς γλώσσας, γιατί τονίζουν τὴν ἐκ φύσεως ὁμοιότητα τῶν φθόγγων καὶ γραμμάτων τοῦ ὀνόματος πρὸς τὴ φύση τοῦ ὀνομαζομένου πράγματος. Ἄν ἀφαιρέσουμε ἢ προσθέσουμε ἢ μεταβάλλουμε μιά θέση τοῦ φθόγγου ἢ τοῦ γράμματος, τότε τὸ ὄνομα, ἰσχυρίζεται ὁ Κρατύλος, δέν εἶναι ὀρθό, ἀλλὰ ἀμέσως γίνεται διαφορετικόν. Ἐτσι ἔργο τοῦ ἐπιστήμονα κατὰ τὸν Κρατύλο, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Ἀμμώνιος, εἶναι νὰ θηρεύει τὸ οἰκεῖο καὶ πρόσφορο πρὸς τὴ φύση τοῦ κάθε πράγματος ὄνομα, πού εἶναι φυτευμένο ἐκ φύσεως, γιατί πολλές φορές ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν ὀνομάτων ἐπιχειρεῖ ὁ ἐπιστήμων νὰ θηρεύσει τὴ φύση τῶν ὀνομαζομένων πραγμάτων καὶ νὰ δείξει τὴ συμφωνία τῶν ὀνομάτων πρὸς τὰ πράγματα⁵.

Εἶναι σήμερα στὴν ἐπιστήμη γνωστό, ὅτι ἡ θεωρία περὶ φυσικῆς γένεσης τῆς γλώσσας (θεωρία τῆς ὀνοματοποιίας) ἔδωσε βαρύτητα στοὺς διάφορους φυσικοὺς φθόγγους πού ἄκουσε ὁ ἄνθρωπος νὰ παράγονται ἀπὸ διάφορα φυσικὰ ἀντικείμενα, ἔδωσε δηλ. βαρύτητα στὴν ὑπαρξὴ ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν, ἀκουστικῶν ἢ αἰσθησιακῶν ἐντυπώσεων, κατ' ἀπομίμηση τῶν ὁποίων γεννήθηκαν οἱ πρῶτες λέξεις τῆς γλώσσας. Ἐτσι, κατὰ τὴ θεωρία τῆς ἀπομίμησης ἢ τῆς ὀνοματοποιίας, πού εἶναι καὶ ἡ πιὸ ἀρχέγονη – μετέπειτα τὴν συναντοῦμε καὶ στοὺς Στωϊκοὺς, οἱ ὁποῖοι τὴν διαμόρφωσαν ἐπιστημονικῶς – οἱ φθόγγοι τῆς γλώσ-

σας δέν είναι αυθαίρετο δημιούργημα, αλλά άμεσο προϊόν τών έντυπώσεων, προϊόν φυσικής συγγένειας ανάμεσα στά αντικείμενα και τούς φθόγγους⁶.

Στήν Έλλάδα ό Μιχαήλ Στεφανίδης ήταν εκείνος πού ανέπτυξε μιά φυσιογνωστική θεωρία γιά τή γένεση τής γλώσσας, τήν όποία όνόμασε φυσική ιστορία τών λέξεων ή προϊστορική φυσιογνωσία έκ τών λέξεων, στηριζόμενος σέ φαινόμενα φωνητικων άπομιμήσεων ήχων τών πραγμάτων και τών φαινομένων του φυσικού κόσμου (όνοματοποιία). Κατά τόν Μ. Στεφανίδη, οί πρώτες έντυπώσεις του άνθρώπου έρχονται από τό φυσικό κόσμο, ή γνώση του όποιου είναι κατ' άκολουθίαν αναγκαία στήν αναζήτηση τής ιστορίας τών λέξεων. 'Ο προϊστορικός αυτός έμπειρισμός δείχνει κατά τόν Μ. Στεφανίδη ότι ή έτυμολογία τών λέξεων μπορεί νά άκολουθει τόν προσδιορισμό τών πραγμάτων και άντιθέτως ή γνώση τών ιδιοτήτων τών πραγμάτων μπορεί νά συντελέσει στήν άποκάλυψη τής έτυμολογίας τών όνομάτων τους. Πρόκειται άσφαλώς έδω περί φυσικής όνοματολογίας, ή δέ αναζήτηση τής έτυμολογίας και τών ριζών τών λέξεων διαφωτίζει τήν ζωή και τίς γνώσεις του προϊστορικού άνθρώπου⁷.

Πώς όμως πρέπει νά έρμηνευθει ή έσωτερική αυτή φυσική σχέση τών όνομάτων πρós τά πράγματα, τήν όποία έδέχετο ό Κρατύλος; 'Ο Κρατύλος έβλεπε μέσα στις λέξεις τήν ίδια τήν ούσία τών πραγμάτων. 'Η λέξη γι' αυτόν είναι φύσει όρθή και άληθινή. Στήν άποψη του Κρατύλου βλέπουμε έκ πρώτης όψεως νά έπιδρά ή αντίληψη τής μυθικής έποχής, όπου ό άνθρωπος δέν χωρίζει καθόλου τή λέξη από τό πράγμα. Τά πράγματα και τά όνόματά τους άποτελούν μιά πραγματικότητα, δηλ. είναι σύμφυτα και ταυτόσημα, και είναι γνωστό από τά κείμενα τών παλαιών θρησκευών, π.χ. τής ίνδικής, ότι ή γλώσσα είχε κατά τήν πίστη τότε τών άνθρώπων μαγική δύναμη, γιατί τό πνεύμα του άνθρώπου ήταν στήν πρωτόγονη αυτή έποχή δεμένο μέ τά πράγματα και ή λέξη είχε φυσική όμοιότητα πρós τήν ούσία του πράγματος. Ποιός είναι όμως ό έσωτερικός εκείνος δεσμός πού συνδέει κατά τόν τρόπο αυτό τίς λέξεις μέ τά πράγματα, έφ' όσον ό δεσμός αυτός δέν είναι ή συμβατικότητα τής γλώσσας; 'Ο δεσμός αυτός είναι γιά τή νοοτροπία τής πρωτόγονης διάνοησης ή μαγική αντίληψη, κατά τήν όποία κάθε αντικείμενο, έμψυχο ή άψυχο, ή φαινόμενο κρύβει μέσα του ως κυριότερο συστατικό μαγικές ιδιότητες και δυνάμεις, οί όποιες δρουν έτσι, ώστε νά παραγνωρίζονται οί πραγματικές φυσικές ιδιότητες. 'Επειδή γνώρισμα τής ψυχικής ζωής του πρωτογόνου είναι ή καλούμενη άρχή τής συμμετοχής, γι' αυτό όχι μόνο ή εικόνα ή τό όμοίωμα αλλά και τό όνομα κάποιου προσώπου ή αντικειμένου είναι ταυτόσημο πρós αυτό τουτο τό πρόσωπο ή αντικείμενο. Γιά τόν πρωτόγονο τό μέρος αντιπροσωπεύει το όλον, ό,τι συμβαίνει στό μέρος συμβαίνει και στό όλον. 'Επομένως, ή όνομασία του αντικειμένου (ή λέξη) έχει ύπόσταση και ζωή και τίς ίδιες μαγικές ιδιότητες πού έχει και τό πραγματικό αντικείμενο, ύπάρχει δηλ. πραγματική και φυσική σύνδεση μεταξύ του άνθρώπου και του όνόματός του. 'Η λέξη δέν είναι ύποκειμενικό αντίστοιχο κάποιου αντικειμένου, τό όποιο δηλώνεται και εκπροσωπείται μέ αυτήν. Γιά τόν πρωτόγονο ή λέξη (ή όνομασία) είναι άυτεξούσιο όν, κάποια ούσία πού ένέχει μαγικές ιδιότητες και συνεπώς έχει άξία αυτή καθ' αυτήν. 'Επειδή δέ συνδέεται

μυστικιστικά πρὸς τὸ πρόσωπο ἢ τὸ ἀντικείμενο συμμετέχει καὶ εἶναι ταυτόσημη πρὸς αὐτό⁸.

Ἡ παραπάνω ἐρμηνεία καὶ σύνδεση τῆς ἀποψῆς τοῦ Κρατύλου μὲ τὴν πρωτόγονη διάνοηση δὲν γίνεται βέβαια στὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἀμμωνίου *expressis verbis*, ἀλλ' ἐξυπακούεται σὲ μερικά παραδείγματα πού παραθέτει ὁ Ἀμμώνιος στὸ σημεῖο αὐτό: Σ' αὐτὸν πού ἔχει ἀρχική φρόνηση καὶ ὄχι στὸν ἀνόητο τὰ ἐκ φύσεως πλασμένα ὀνόματα πού μπορεῖ νά ἔχει εἶναι τὸ Ἀρχίδαμος, τὸ Ἀγησίλαος, τὸ Βασιλίσκος καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια καὶ σ' αὐτὸν πού ἡ τύχη εἶναι εὐνοϊκή καὶ ὄχι στὸν ἀτυχή τὰ ἐκ φύσεως ὀνόματα εἶναι τὸ Εὐτύχιος καὶ Εὐπρακτος⁹.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θά ἤθελα νά ἀνοίξω μία πλατωνική παρένθεση. Εἶναι γνωστή ἀπὸ τὸ διάλογο *Κρατύλος* ἡ προσπάθεια τοῦ Σωκράτη νά ἀναιρέσει τίς θέσεις τοῦ Κρατύλου διακρίνοντας τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ πρᾶγμα (Κρατ. 430 a) καὶ δείχνοντας ὅτι ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ μίμηση καὶ ἄλλο ἡ ὀρθότητα μὲ τὸ ἐπιχείρημα τῆς ὑπαρξῆς τῶν *προσηκόντων* καὶ *μὴ προσηκόντων* ὀνομάτων καὶ γραμμάτων πού χρησιμοποιοῦνται στὰ ὀνόματα: π.χ. ἡ σκληρότητα σημαίνει τραχύτητα, τὸ γράμμα λ ὁμως σημαίνει λειότητα καὶ μαλακότητα, ἐπομένως τὸ *λάβδα* ἐγκείμενον τὸ ἐναντίον *δηλοῖ σκληρότητος*, ἐνῶ τὸ γράμμα ρ (ρῶ) ἀπομιμείται τὴν ὀρμήν στὸ *ρέω* καὶ τὴ *ροή* (Κρατ. 426 d, 434 c, d). Ὄταν οἱ λέξεις ἔχουν κατὰ τὸν Σωκράτη τὰ προσήκοντα γράμματα, τότε ἡ εἰκόνα τοῦ ὀνόματος εἶναι καλῶς ἐξεργασμένη, ἐνῶ ὅταν οἱ λέξεις ἔχουν ἐλλείψεις ἢ προσθέσεις γραμμάτων, δηλ. μὴ προσήκοντα γράμματα, τότε ἔχουμε ἀτελές ὄνομα καὶ ἐπομένως κακή εἰκόνα τοῦ ὀνόματος (Κρατ. 431 c, d κ.ἐξ., 432d, e, 433b, 434 d). Συμπέρασμα, ὑπάρχει κατὰ τὸν Σωκράτη καλὸς καὶ κακὸς δημιουργὸς ὀνομάτων (Κρατ. 431e). Τὰ γράμματα μιμοῦνται μόνο ἰδιότητες (Κρατ. 426c-427c) καὶ ὄχι τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία διακρίνεται κατὰ πολὺ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νά νοηθεῖ ἀπὸ τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσας (Κρατ. 425d). Καὶ τὰ δύο κριτήρια τῆς ὀρθότητος τῶν ὀνομάτων, ἡ ὀνοματοθεσία καὶ ἡ χρῆση τῶν ὀνομάτων, ἀπαιτοῦν γνώση. Τὰ ὀνόματα ἐνῶ καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι οὔτε ψευδῆ οὔτε ἀληθῆ, ἀποβαίνουν ὀρθὰ ἢ μὴ ὀρθὰ κατὰ τὴ χρῆση τους στὸ λόγο μέσα στίς προτάσεις. Ἡ γνώση ὁμως τῆς ὀρθῆς χρήσης τῶν ὀνομάτων εἶναι προνόμιο μόνο τοῦ διαλεκτικοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπει στή φύση καὶ τὸ εἶδος τοῦ πράγματος καὶ μπορεῖ κατόπιν νά ἀποδώσει αὐτὰ καὶ στὰ γράμματα καὶ στίς συλλαβές (Κρατ. 390d, e). Γιά τὸν Σωκράτη ὁ διαλεκτικὸς εἶναι ὁ ἄριστος νομοθέτης γιά τὴ δημόσια χρῆση τῶν ὀνομάτων, γιατί κάνει βάσανο, γιά νά ἀποδείξει, ἂν ἡ χρῆση τοῦ ὀνόματος εἶναι ὀρθή ἢ μὴ ὀρθή¹⁰. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θά κλείσω τὴν πλατωνική παρένθεση πού ἀνοίξα.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ ἀποψη τοῦ Ἑρμογένη, ὅτι κατὰ τὴν ὀνοματοθεσία τῶν πραγμάτων ὑφίσταται μόνο ἰδιωτική ὀνοματοθεσία ὡς ὑποκειμενική γλώσσα τοῦ καθενὸς ἀνθρώπου ξεχωριστὰ κάθε φορά πού ἀλλάζει ὄνομα καὶ δίνει ἕνα ἄλλο σὲ ἕνα πρᾶγμα, ἔτσι ὥστε ὅλα τὰ ὀνόματα πού θέτει καὶ χρησιμοποιεῖ κατ' ἀρέσκειαν ὁ κάθε ἀνθρώπος νά εἶναι ὀρθὰ, δὲν φαίνεται νά ἀπασχολεῖ ιδιαίτερα τὸν Ἀμμώνιο οὔτε νά ἀσκεῖ κάποια ἐπίδραση στή διαμόρφωση τῆς ἀποψῆς του.

Ἄπλῳς ἐντάσσεται ἀπὸ τὸν Ἀμμώνιο στό θέσει κατὰ τὸ πρῶτον σημαίνον¹¹ – θά ἐξηγήσω ἀμέσως παρακάτω τὴν ἔννοια αὐτή – καὶ ἐνθυμίζει στὸν ἀναγνώστη ἐκείνη τὴ θεωρία τῶν Σοφιστῶν, κατὰ τὴν ὁποία τὰ ὀνόματα ἢ οἱ λέξεις ὄχι μόνο ἐτέθησαν κατὰ συνθήκην, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀλλάζει τὰ ὀνόματα καὶ νὰ παρασύρει τοὺς ἀνθρώπους, πρόκειται δηλ. περί αὐθαίρετης συνθήκης, ὅπως δέχεται ὁ Πρωταγόρας.

Τὸ ἐρώτημα ποῦ τίθεται ἀμέσως στή συνέχεια εἶναι, ποιά ἄποψη προσπαθεῖ νὰ εἰσηγηθεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ἀμμώνιος μέ τοὺς ὑπομνηματισμούς του καὶ τὴν ἔρμηνεία του στίς προγενέστερες ἀπόψεις τοῦ Κρατύλου, Ἐρμογένη, Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη. Ἦδη ἡ ἐπεξεργασία τῆς διάκρισης ἀνάμεσα στό *ὁμοίωμα* καὶ τὸ *σύμβολον* ἢ *σημεῖον* τοῦ ἔδωσε δύο βασικές ἔννοιες-κλειδιά. Αὐτὸ ὁμοίως δὲν ἦταν ἀρκετὸ γι' αὐτόν. Περισσότερο ἰσχυρὴ καὶ εὐλογη εἶναι γιὰ τὸν Ἀμμώνιο ἡ ἄποψη τῆς διττότητας τοῦ φύσει (1. *τό γενόμενον καὶ προαχθέν ἐκ τῆς φύσεως*, 2. *τό ἀρμοδίως καὶ προσφόρως τῆ τοῦ πράγματος φύσει τιθέμενον*) καὶ τῆς διττότητας τοῦ θέσει (1. *τό ἀπλῳς καὶ ὡς ἔτυχε κείμενον, ἐκάστῳ ἕκαστον πρᾶγμα ὀνομάζειν ὡς βούλεται*, 2. *τό ἀρμοζόντως ὑπὸ τοῦ νομοθέτου τοῦ ἐπισταμένου τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων κείμενον*). Στὴ συνάφεια αὐτὴ ἀποδέχεται ὁ Ἀμμώνιος τὴν πλατωνικὴ ἄποψη, ὅτι τὰ ὀνόματα εἶναι φύσει κατὰ τὸ *δεύτερον σημαίνον* καὶ ὄχι κατὰ τὸ *πρῶτον σημαίνον*, ὅπως ἰσχυρίζετο ὁ Κρατύλος ἀκολουθώντας τὸν Ἡράκλειτο, καὶ εἶναι θέσει ἐπίσης κατὰ τὸ *δεύτερον σημαίνον* καὶ ὄχι κατὰ τὸ *πρῶτον σημαίνον*, ὅπως ἰσχυρίζετο ὁ Ἐρμογένης¹². Ἐπομένως, τὰ ὀνόματα τίθενται προσφόρως ἀπὸ τὸ νομοθέτη ποῦ γνωρίζει καλῶς τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Ἀξιωματικὸν εἶναι στό σημεῖο αὐτό, ὅτι ὁ Ἀμμώνιος διαβλέπει στό θέσει κατὰ τὸ *δεύτερον σημαίνον* μία μαγικὴ ἀντίληψη περί ὀνομάτων ὡς πρὸς τὸ γένος τους κατὰ τὴν ἀναλογία τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ προσκομίζοντας διάφορα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα κατανοοῦνται καὶ στά πλαίσια τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ, ὁ ὁποῖος συνδέει στενὰ τὴ φιλοσοφία τῆς γλώσσας μέ τὴ μαγεία τῶν ὀνομάτων. Τὰ παραδείγματα αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς: οἱ δημιουργοὶ τῶν ὀνομάτων ὄχι ἀσκέπτως ἔθεσαν ἀρσενικὸ τὸ γένος τῶν ποταμῶν καὶ θηλυκὸ τὸ γένος τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν λιμνῶν, γιατί οἱ ποταμοὶ ἐμβάλλουν στίς θάλασσες καὶ λίμνες, οἱ ὁποῖες τοὺς ὑποδέχονται. Παρόμοια ἀναλογία τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ, ἀλλοῦ τρανότερη καὶ ἀλλοῦ ἀμυδρότερη, βρίσκει ὁ Ἀμμώνιος καὶ σέ ἄλλα παραδείγματα ὅπως: ὁ νοῦς ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ δίνει φῶς πῆρε ἀρσενικὸ γένος καὶ ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία ἐκ φύσεως δέχεται τὸ φῶς τοῦ νοῦ, πῆρε γένος θηλυκὸ. Ὁ ἥλιος ἔχει γένος ἀρσενικὸ γιατί φωτίζει καὶ ἡ σελήνη, ποῦ δέχεται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὀρίσθηκε νὰ εἶναι γένους θηλυκοῦ καθὼς καὶ ἡ γῆ. Κατὰ μία ἄλλη ἀναλογία στὸν οὐρανὸ ἔδωσαν ἀρσενικὸ γένος καὶ στὴ γῆ θηλυκὸ, γιατί ἡ γῆ ὑποδέχεται τὴ δραστήρια δύναμη τοῦ οὐρανοῦ καὶ γι' αὐτὸ γεννᾷ τὰ φύομενα¹³.

Θά μπορούσαμε νὰ ποῦμε στό σημεῖο αὐτό, ὅτι ὁ Ἀμμώνιος ἀποδέχεται μέν τις ἀπόψεις τοῦ Πλάτωνα, τίς προεκτείνει ὁμοίως στό χῶρο τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ καὶ τίς χρωματίζει μέ τὴ φιλοσοφία τῆς γλώσσας τοῦ διδασκάλου του Πρόκλου. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁμοίως μεριά, ἐνῶ διαφαίνεται ἡ τάση τοῦ Ἀμμωνίου πρὸς τὴν ἀποδοχὴ τῆς μαγείας τοῦ ὀνόματος, ὁ Ἀμμώνιος, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι καὶ ἀριστο-

τελικός, είναι πολύ πιο αποδεσμευμένος από τη μαγεία από ό,τι ο Κρατύλος, διότι, όπως είπαμε πιο πάνω, διαβλέπει ένα είδος μαγικής αντίληψης περί ονομάτων στο θέσει κατά το δεύτερον σημαινόμενον, ενώ ο Κρατύλος διέβλεπε πλήρη μαγική αντίληψη στα όνόματα ήδη στο φύσει κατά το πρώτον σημαινόμενον. Τέλος την αντίληψή του αυτή περί ονομάτων ανακαλύπτει ο Αμμώνιος και σε κείμενα του Αριστοτέλη δείχνοντας έτσι τη συμφωνία του Αριστοτέλη προς τον Πλάτωνα στο προκείμενο θέμα. Βεβαίως ο Αμμώνιος γνωρίζει καλά ότι το κατά συνθήκην και το συμβολικόν του ονόματος σημαίνει κατά τον Αριστοτέλη ότι όλα τα όνόματα δεν είναι φύσει, δηλ. φυσικά ομοιώματα. Αλλ' αυτό, λέγει ο Αμμώνιος, δεν ισχύει απόλυτα στον Αριστοτέλη, διότι ναι μὲν ο Αριστοτέλης αρνείται το φύσει του Κρατύλου, δέχεται όμως το φύσει του Πλάτωνα. Και αυτό το δείχνει ο Αριστοτέλης, όπως επισημαίνει ο Αμμώνιος, σε πολλές πραγματείες του, όπου προσπαθεί να δείξει, ότι τα όνόματα είναι σύμφωνα με τα πράγματα, όπως στην πραγματεία *Φυσικῆς ἀκροάσεως* δείχνεται αυτό με το όνομα του αὐτομάτου και του κενού και στα *Μετεωρολογικά* με το όνομα της ψεκάδας και του ύετου¹⁴. Για το αὐτόματον π.χ. κάνει λόγο ο Αριστοτέλης στο Βθ της *Φυσικῆς ἀκροάσεως*. Το αὐτόματον, όπως δηλώνει και το όνομά του, υπάρχει όταν το αίτιο παράγεται από μόνο του ματαιώς, δηλ. χωρίς σκοπό. Πραγματικά, λέγει ο Αριστοτέλης, ή πέτρα έπεσε αὐτομάτως, δεν έπεσε με το σκοπό να χτυπήσει κάποιον, γιατί τότε θά είχε πέσει από την ενέργεια κάποιου και για να χτυπήσει. Με τα παραπάνω δείχνει ο Αμμώνιος τη συμφωνία του Αριστοτέλη προς τον Πλάτωνα και κερδίζει έτσι τη δική του τοποθέτηση, ή οποία στα πλαίσια αυτής της συμφωνίας κάνει αποδεκτό ένα είδος μαγείας του ονόματος με φανερή απόκλιση από τον Κρατύλο και προσχώρηση στη φιλοσοφία της γλώσσας του Νεοπλατωνισμού.

Έπειτα από τις παραπάνω αναπτύξεις και τα επί μέρους συμπεράσματα, στα όποια κατέληξα, γίνονται φανερές οι άπώτατες απολήξεις που ήθελε να δείξει ή ανακοίνωση αυτή και οι όποιες μπορούν ήδη να συνοψισθούν με συντομία στα εξής τρία σημεία: (1) Προσπάθησα να δείξω ότι ο Αμμώνιος ο Έρμείας ως προς το πρόβλημα της σχέσης ονομάτων και πραγμάτων μολονότι υπομνηματίζει έργο του Αριστοτέλη, εν τούτοις πλατωνίζει. (2) Αν και δέχεται κάποιο είδος μαγείας του ονόματος, εν τούτοις άφίσταται της άποψης του Κρατύλου και κατ' επέκτασιν της νοοτροπίας της πρωτόγονης διάνοησης. (3) Προσπαθεί να έναρμονίσει τον Αριστοτέλη με τον Πλάτωνα, πράγμα που μάς δείχνει ότι ο Αμμώνιος στο προκείμενο θέμα είναι μὲν υπομνηματιστής του Αριστοτέλη και φιλόσοφος περιπατητικός αλλά ως μαθητής και του Πρόκλου παραμένει στο χώρο του Νεοπλατωνισμού βαθύτατα πλατωνικός.

Αφορμή για να γράψω την παρούσα ανακοίνωση έγινε το σημαντικό και χρήσιμο βιβλίο του Maugus Hirschle με τον τίτλο *Sprachphilosophie und Namenmagie im Neuplatonismus* (= *Φιλοσοφία της γλώσσας και μαγεία των ονομάτων στο Νεοπλατωνισμό*), το όποιο εκδόθηκε στη Δ. Γερμανία το έτος 1979¹⁵. Το βιβλίο όμως αυτό παρά τις λαμπρές αναλύσεις του έμφανίζει ένα κενό στο θέμα που έρευνά, γιατί δεν περιέχει καμία ανάπτυξη και ανάλυση των σημαντικών

ἀπόψεων τοῦ Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμεία. Ἡ ἀνακοίνωσή μας αὐτή ἄς εἶναι μία συμβολή στήν κάλυψη αὐτοῦ τοῦ κενοῦ τῆς ἔρευνας πού παρουσιάζει τό παραπάνω κατά τά ἄλλα χρήσιμο βιβλίο τοῦ Maurus Hirschle.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, *Υπόμνημα εἰς τό Περί ἑρμηνείας τοῦ Ἀριστοτέλους* (= Comm. in Aristot. Gr. IV, 5, Berolini 1897, ἐκδ. A. Busse).
2. Πβ. Ἀριστοτ., *Περί ἑρμηνείας* 16a 26-28.
3. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. 20.
4. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. 18-19.
5. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. 34-35, 40.
6. Πβ. W. Wundt, *Συμβολαί εἰς τήν Ψυχολογίαν καί Ἠθικήν*, μετάφρ. Α.Γ. Δαλεζίου, ἐν Ἀθήναις 1930 (ἐκδ. Ἐλευθερουδάκης), σσ. 20-37.
7. Πβ. τά σημαντικά ἔργα τοῦ Μ.Κ.Στεφανίδη: *Εἰσαγωγή εἰς τήν ἱστορίαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν*, ἐν Ἀθήναις 1938, σ. 18-19 καί *Histoire naturelle des mots ou naissance de la langue et préhistoire de l'empirisme par les mots*, Athènes 1940 (Kaufmann), σ. 1-2, 20-21, 27.
8. Πβ. ἐπί τοῦ προκειμένου τίς ἐνδιαφέρουσες ἀναλύσεις τοῦ Κ.Δ.Κωνσταντινίδου, *Αἱ ψυχώσεις καί ἡ ἐξέλιξις τῆς ψυχῆς*, ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 22, 30-31, 32.
9. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. 35.
10. Γιά τόν κύκλο αὐτῶν τῶν προβλημάτων πβ. Πρόκλου Διαδόχου, *Υπόμνημα εἰς τόν Κρατύλον τοῦ Πλάτωνος*, Lipsiae 1908, σ. 4-5, 11, 15, 18-20, 37, 40, 43-47, 73-74, 87 (ἐκδ. G. Pasquali). Ἐπίσης Δ.Γ.Νιάνια, *Πλάτωνος Κρατύλος. Ἡ φιλοσοφία τῆς γλώσσης τοῦ Πλάτωνος*, Ἀθήναις 1965, σσ. 11-14, 21-32. Ἐπίσης E.A.Wyller, *Der späte Platon*, Hamburg 1970 (Felix Meiner Verlag), σσ. 29-45.
11. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. XLI, 35, 37.
12. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. XL-XLI, 36-37.
13. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. XLI, 35-36.
14. Πβ. Ἀμμωνίου τοῦ Ἑρμείου, δ.π., σ. 37.
15. Meisenheim am Glan, Verlag A. Hain (Beiträge zur klassischen Philologie, Heft 96).

Dr. Demetrios D. Moukanos

Fachbereich Philosophie

Universität Athen

DAS PROBLEM DER BEZIEHUNG ZWISCHEN NAMEN UND SACHEN NACH AMMONIOS DEN HERMEIAS

Ammonios der Hermeias ist ein peripatischer Philosoph gewesen, obwohl er Schüler von Proklos war. Er lebte Anfang des sechsten Jahrhunderts n. Chr. Sein Name ist gleichwertig wie der von Damaskios, Simplicios, Asklepios, Olympiodoros und J. Philoponos. Er hat ein Kommentar zu der Schrift des

Aristoteles «Περὶ Ἑρμηνείας» geschrieben, das A. Busse herausgab. In diesem Kommentar bezieht sich Ammonios der Hermeias auf das Problem der Beziehung zwischen Namen und Sachen. Dieses Problem ist interessant, weil es mit dem Problem des Ursprungs der Sprache verbunden ist. Alle zu dem Ursprung der Sprache bezüglichen philosophischen Theorien können auf diese Antithesen hinaufgeführt werden, die schon in dem platonischen Dialog «Κρατύλος» besprochen wurden, d.h. in der wissenschaftlichen Auseinandersetzung, ob die Sprache «von Natur aus» oder «mit Durchsatzung» existiert, ob sie nun ein Produkt natürlicher Entstehung und Entwicklung oder willkürlichen menschlichen Ersinnens ist — das sind die beiden Polen, um die sich im Grunde genommen auch die bezüglichen Besprechungen von Ammonios drehen.

Ziel dieses Referates ist es, nicht nur zu zeigen, bis zum welchen Grad Ammonios von Platons Ansichten zu dieser Frage beeinflusst wurde, sondern auch andere Einflüsse, wenn es überhaupt geben, auf das Denken von Ammonios in Bezug auf das Problem, das uns beschäftigt, auszudeuten, entweder kommen diese Einflüsse von der Seite des Kratylos - Pythagoreer - Epikur - Stoiker oder von der entgegengesetzten Seite des Hermogenes - Sophisten - Demokrit - Aristoteles. Das weitere Ziel des Referates ist es zu zeigen, daß etwas von der magischen primitiven Auffassung über die Namen (der Name eines Objekts ist das Objekt selbst) in derjenigen altgriechischen philosophischen Theorie, die die Objekte und ihre Namen als identisch betrachtet, indem sie eine innere Beziehung zwischen Objekten und Namen annimmt, überlebt hat. Im Gegensatz dazu entwickelt sich von Aristoteles eine verschiedene Auffassung, nach der die Namen nicht «von Natur aus», sondern Konventionen sind. Seitdem besteht ein grundlegender Unterschied zwischen dem wissenschaftlichen Denken des Aristoteles, das aus dem Stadium der Magie befreit und selbständig wurde, und der Technik der Magie.